

Att värna det heliga

Till kyrkans kallelse hör att förvalta det heliga. Inte nog med detta. Ett av kyrkans fyra karakteristika är helighet. Enligt trosbekännelsens ord är kyrkan inte bara en, katolsk och apostolisk, utan också helig – hon är radikalt annorlunda än en förening, institution eller folkrörelse.

Hennes uppdrag är alltså annorlunda. I världen ska hon vittna om vad som inte är av världen, det heliga. Hon ska gestalta detta i sitt liv, i förvaltandet av nådemedlen. Genom att hon är sakramental uttrycker hon den Heliges närvaro och håller den i vördnad. Därtill är hon kallad.

Kyrkans helighet har inte sin grund i att hon skulle vara fullkomlig utan i att hon är Guds. I all sin ofullkomlighet är hon helgad och avskild för och av Herren. I eukaristins liturgi riktas blicken mot det heliga. Det eviga, osynliga och himmelska tar gestalt i världen. Genom brödet och vinet, detta enkla och begränsade, räcks oss det obegränsade, det utsägliga och oändliga – Kristi kropp och blod.

Känslan för det heliga, för tillvarons mysterium, tillhör människans utrustning. Hon bär på en intuitiv längtan efter och aning om denna helighet. Professorn i religionspsykologi, Owe Wikström, definierar helighet som »den kategori i människans yttre kulturella och inre subjektiva värld som förmedlar och upprätthåller erfarenheter av något som hon uppfattar som okränkbart, hemlighetsfullt och kraftladdat och som hon därför regelbundet återvänder till och skapar symboler och riter kring» (*Om heligheten, 1993*).

I det postmodernas kultur har dock vördnaden för det heliga marginaliserats. Detta är det sekulära samhällets kanske största förlust. I stället upptas vår tid av det tekniska och materiella, av vetenskapens möjligheter och konsumtionens lyckolöften, en förändring som journalisten Göran Rosenberg beskrivit sålunda: det som i dag »ger livet dess värde är inte dess omätbara helighet utan dess högst mätbara lycklighet» (*Plikten, profiten och konsten att vara människa, 2004*).

Den utvecklingen oroar. När en människa inte längre håller något heligt, håller hon inte heller sig själv helig. Då uppfattar hon sig själv funktionellt, så att den enskilde värderas utifrån vad hon presterar och hur lyckligt och meningsfullt hennes liv uppfattas. Hennes värde ligger inte i att hon *är* människa, utan i vad hon *gör*.

Detta stärker egoism och individualism. Om människans värde sjunker, finner den enskilde till sist bara ett värde inom sig själv, i sina behov och rättigheter. Markis de Sade drog den yttersta konsekvensen av detta när han hävdade begärets rättigheter, »vad är alla varelser på jorden vid sidan av ett enda mänskligt begär».

Därför är kyrkans kallelse att visa på det heliga och den Helige mer avgörande än någonsin. Varje kyrka, varje gudstjänst och varje klockringning vill påminna världen om det outgrundliga och mana till tillbedjan. Därför är det olyckligt om kyrkan frestas att inför omgivningens oförståelse dölja heligheten, så att den djupa vördnaden i liturgin och inför sakramenten tonas ned. Risken är att när samhället saknar språk och referensramar för det heliga, blir även kyrkan obekvämd med det.

Så har representanter för Svenska kyrkan vid upprepade tillfällen under det senaste året gått vilse. Kritiken har varit förödande mot de fadäser som gjorts – tacosfredag, henbarnet Jesus – för att bara nämna två av de mer uppmärksammade exemplen. Humor i helgade hyddor kan behövas, men här handlar det om något helt annat.

Den kritik som har framförts träffar ändå inte helt rätt. Allvarligast är att Svenska kyrkan själv genom sina talespersoner – oavsett om de är kommunikatörer, präster eller andra

representanter – visar oförståelse för det heliga och den Helige. I ängslig nit har man trivialiserat kyrkans tro och försökt anpassa den till dagens ideologiska agenda.

En annan tendens är att man i välmenande omsorg gör gudstjänster mer sentimentala än heliga eller i pedagogisk ambition låter begripligheten dölja det obegripliga. Helighet är något annat än det inställsamma och tillrättalagda.

Inte heller låter den sig fångas med nya provsymboler vilka blir mer yta än djup. Pedagogiken får dölja heligheten. Ambitionen att förklara infantiliserar mottagaren och distanserar till det oförklarliga. I denna bristande känsla och respekt för det heliga tenderar tystnaden att tystna i kyrkorummen och prästerligt småprat får avdramatisera mässans liturgiska språk. Prästen blir då mer programvärd, som förklarar gudstjänstens moment, än en som fullgör *representatio Christi*.

Varken tröstevisor eller andlig sentimentalitet väcker den genuina känslan för det heliga. Snarare blir sådant ett substitut för den kärva helighet som uttrycks i Bibeln, en helighet rik på kärlek och barmhärtighet. I Jesajas reaktion, då han i en vision ställs inför Guds tron (Jes. 6), blir detta tydligt.

En annan förebild i att närma sig den Helige finns i Petrus möte med Jesus efter sin stora fiskelycka, ty »då kastade sig Simon Petrus ner vid Jesu knän och sade: 'Lämna mig, herre, jag är en syndare' » (Luk. 5:8). Båvan över den egna ofullkomligheten förenas med dragningen till och längtan efter den Helige.

Den ryske filmregissören Andrej Tarkovskij menade att »det sköna förblir dolt för dem som inte söker sanningen». Det kan sägas också om heligheten, att det heliga förblir dolt för dem som inte söker sanningen. Kanske är detta inte bara samhällets utan också vår kyrkas dilemma, att i den postmoderna eran söks inte längre sanningen, för man förväntar sig inte att den finns. Men när människan inte längre vare sig söker eller tror att sanningen finns, förlorar hon även heligheten. Då förblir heligheten dold.

Trots att känslan för det heliga dämpats i vårt samhälle – eller kanske just därför – finns en djup längtan efter helighetens återkomst. Många motiverar sitt medlemskap i Svenska kyrkan med att man vill bevara landets många kyrkobyggnader. Kanske vill man detta varken av kyrkoantikvariskt intresse eller av hembygds känsla utan därför att man anar, att här finns ett helighetens tecken invävt i varje by, stad och samhälle.

Detta måste Svenska kyrkan ta på djupaste allvar. Hon behöver återfinna heligheten, leva, gestalta och visa på den. Hon har mycket att lära av de kyrkor som andas detta i liturgi och kyrkorum. Den ängslan som smugit sig in att inte passa in i samhälle och tidsanda, att inte göra och tycka rätt och korrekt, den får vika undan. Som kyrka får hon vila i det annorlunda, i att vara platsen för det heligas närvaro. Då blir hon ett hem för både sökare och trosvissa.

I varje kyrkorum borde den röda lyktan lysa som ett tecken på ett radikalt annorlunda »red light district» – kungörelsen av Kristi kropps närvaro i brödet och en påminnelse om att här är helig mark. Kyrkan ska vara en plats för fromhet, tystnad och stillhet. Där ska den heliga liturgin firas så att doften av det heliga sprids inte bara i kyrkorummet utan ut över världen.